

MARZENNA MAGDA

Głogów

KORESPONDENCJA MIĘDZYSZKOLNA I JEJ WPŁYW NA ROZWÓJ AKTYWNOŚCI JĘZYKOWEJ UCZNIÓW KLAS III

Wstęp

Nowoczesne wychowanie i nauczanie nie powinno ograniczać się do przekazywania wiadomości i kształtowania umiejętności i nawyków, ale proces kształcenia powinien mieć charakter twórczej, swobodnej ekspresji rozwijającej osobowość wychowanka. Niektórzy nauczyciele i rodzice uważają, że współczesna szkoła kształci „na niby”, a treści nauczania są oderwane od życia i dlatego też zdobywane przez uczniów wiadomości i umiejętności są przydatne w dorosłym życiu i pracy zawodowej¹. Przedstawiciele nowego wychowania (J. Dewey, O. Decroly, G. Kerschensteiner, E. Claparede, C. Freinet) uznali ekspresję twórczą za podstawowy element nauczania i wychowania.

Na ekspresję twórczą dzieci wpływa ich wrażliwość na wartości estetyczne oraz budzenie dziecięcych przeżyć estetycznych poprzez udostępnianie reprodukcji dzieł malarstwa i wytworów sztuki ludowej, jak również poprzez obcowanie z przyrodą, zabytkami historycznymi i literaturą dziecięcą.

Dziecko lubi wyrażać siebie „... za pomocą gestu, rysunku czy muzyki, ale skoro jest to tylko możliwe, przede wszystkim lubi mówić”². Rozwój mowy dziecka wiąże się z rozwojem jego życia psychicznego, emocjonalnego i społecznego.

Na początku klasy I w swobodnych wypowiedziach dziecka przeważają związki zdań pojedynczych i pojedynczych rozwiniętych, a siła i tempo mowy jest nierównomierne³. Istnieje przekonanie, że uczeń lepiej mówi niż pisze. Wynika to z tego, że uczeń w klasie I uczy się pisać litery, które poznał w oddziale przedszkolnym. Pod koniec klasy I dziecięce wypowiedzi są już odważne. Natomiast w klasie II pisemną wypowiedź dziecka cechuje szeroki zakres słownictwa, duża swoboda wypowiedzi i płynność w formułowaniu zdań. Dziecko, któremu brak słów do wyrażenia własnych myśli szybko się zniechęca i nie chce wypowiadać się w mowie i w piśmie. Dlatego też należy wzbogacać język dziecka i kształcić umiejętność poprawnego budowania zdań i łączenia ich w dłuższe wypowiedzi.

Mowa dziecka w wieku wczesnoszkolnym jest bardzo zróżnicowana⁴. Posługuje się ono zdaniami złożonymi o związkach współrzędności i podrzędności. Gorzej jest z pisanem, bowiem uczniowie popełniają błędy ortograficzne, gramatyczne, stylistyczne⁵. Wynikają one z tego, że nie wyrobiono u uczniów dyscypliny zdaniotwórczej i świadomego

stosunku ucznia do języka jako materiału, z którego kształtuje się wypowiedź⁶. Dziecko w młodszym wieku szkolnym pragnie wyrażać się ustnie i pisemnie, bowiem poprzez ekspresję słowną zaspokaja swoje potrzeby i niedostatek emocjonalny. Tak więc można powiedzieć, że ekspresja słowna dzieci ma osobisty charakter, a jej motywem jest chęć samowrażania się, komunikowania z otoczeniem i obniżanie napięcia emocjonalnego.

Otoczająca rzeczywistość jest dla dziecka interesująca i dlatego też stara się ją przedstawić w swych wytworach plastycznych i w wypowiedziach ustnych oraz pisemnych. H. Semenowicz uważa, że „... pierwszym etapem pisania jest swobodny rysunek, dzięki któremu dziecko uczy się posługiwać ołówkiem, kredką, piórem, pędzlem czy pisakiem”⁷. Po opanowaniu techniki pisania swoje wrażenia, doznania, przeżycia przedstawia w wypowiedzi pisemnej, która może być przedmiotem korespondencji międzyszkolnej. Korespondencja międzyszkolna jest „... symbolem zawiązującej się przyjaźni między oddanymi sobie klasami, a jednocześnie jest naturalną motywacją techniki pisania i czytania, koniecznej dla przekazania swych myśli, przeżyć, pytań i odpowiedzi rówieśnikom.”⁸ Korespondencja międzyszkolna rozwija także aktywność językową uczniów, która wyraża się w wypowiedziach ustnych i pisemnych. Kryterium oceny dojrzałości wypowiedzi słownych uczniów stanowi ich komunikatywność wynikająca z układu zdań i stosowania odpowiednich form językowych (gramatycznych i dźwiękowych), wyrażających ich związek i spójność. Natomiast za kryterium oceny dojrzałości wypowiedzi pisemnych uczniów przyjmuje się ich komunikatywność, posługiwanie się różnymi rodzajami zdań oraz poprawność gramatyczną, stylistyczną i interpunkcyjną.

1. Charakterystyka korespondencji międzyszkolnej

Przedmiotem korespondencji międzyszkolnej jest gazetka szkolna, którą tworzą swobodne teksty bogato ilustrowane. Korespondencję międzyszkolną prowadzili uczniowie klasy III „b” Szkoły Podstawowej nr 12 w Głogowie z uczniami klasy III „d” Szkoły Podstawowej nr 3 w Grudziądzu. Przedmiotem korespondencji międzyszkolnej były cztery gazetki szkolne:

1. Moje wspomnienia z wakacji
2. Jakie jest nasze miasto?
3. Jaka jest nasza klasa?
4. Ciekawe wydarzenia z życia naszej klasy.

W ciągu miesiąca przygotowano jedną gazetkę szkolną. I tak na przykład gazetkę pt.: „Moje wspomnienia z wakacji” uczniowie przygotowali we wrześniu 1988 roku. Najpierw na lekcjach języka polskiego opowiadali o ciekawych wakacyjnych przygodach i najprzyjemniejszym wakacyjnym dniu, a następnie napisali wypracowanie na temat wakacyjnych wspomnień. Na kolejnej lekcji języka polskiego uczniowie odczytywali swoje wypracowania, spośród których wybrano najbardziej interesujące. Zostały one po analizie i korekcie zapisane na tablicy, a następnie przepisane na oddzielnych kartkach. Na lekcji

plastyki dzieci wykonywały ilustracje do tychże tekstów oraz okładki i stronę tytułową gazetki. Posługiwały się różnymi technikami plastycznymi, takimi jak: wycinanka, wydzieranka, rysowanie kredkami świecowymi, malowanie farbami plakatowymi, rysowanie świecą i tuszem. Bogato ilustrowane teksty ułożono w gazetkę, którą zatytułowano „Moje wspomnienia z wakacji”. Gazetkę tę wysłano uczniom klasy III „d” Szkoły Podstawowej nr 3 w Grudziądzu. Podobnie przygotowano kolejne gazetki. Trzeba podkreślić, że uczniowie z Grudziądza podobnie przygotowywali gazetki dla swych kolegów z klasy III „b” z Głogowa. Jedną lekcję języka polskiego przeznaczono na zapoznanie się z gazetką otrzymaną od swych kolegów z zaprzyjaźnionej klasy. Po przeczytaniu tekstów i obejrzeniu ilustracji uczniowie wypowiadali się na temat treści gazetki i sporządzili krótką notatkę w zeszytach. Przedmiotem korespondencji międzyszkolnej były też uroczystości klasowe (andrzejki, mikołajki) nagrane na kasetach magnetowidowych. Z przebiegiem tych uroczystości uczniowie zapoznali się na zbiórkach zachowowych. A oto przykład lekcji języka polskiego w klasie II, na której uczniowie opowiadali o swych wakacyjnych przygodach.

Temat lekcji: Samodzielne układanie opowiadania o wakacyjnych przygodach. Zgromadzenie odpowiedniego materiału słownikowego.

Zadania dydaktyczno-wychowawcze:

1. Kształtowanie umiejętności pisania opowiadania. Bogacenie czynnego słownika uczniów. Wdrażanie do kształtnego pisania liter.
2. Zwracanie uwagi na ochronę naturalnego środowiska człowieka.

Metody: pogadanka, zajęć praktycznych.

Środki dydaktyczne: rozsypanka wyrazowa, rozsypanka zdaniowa, kasetka magnetofonowa z nagraniem wakacyjnej przygody.

Przebieg lekcji:

1. Podanie tematu i celu lekcji.
2. Wysłuchanie z kasetki magnetofonowej opowiadania E. Szelburg-Zarembiny pt.: *Goście w glinianym dzbanku*.
3. Pogadanka na temat wysłuchanego opowiadania:
  - a) Jaką przygodę mieli muszka i bąk?
  - b) Kto uczestniczył w wesołej zabawie muszki i bąka?
  - c) Kto i dlaczego popsuł wesołą zabawę zwierząt?
3. Gromadzenie słownictwa:

Rzeczowniki	Przymiotniki	Czasowniki	Przysłówki
lato	upalne	wyjechać	serdecznie
przygoda	wesoła	odpoczywać	szczęśliwie
rodzice	ciekawa	spotkać	przyjemnie
zwierzęta	leśne	biegać	daleko

5. Omówienie trudności ortograficznych i odczytanie zgromadzonego słownictwa.
6. Próba opowiadania o swojej wakacyjnej przygodzie z użyciem zgromadzonego słownictwa.
7. Samodzielne układanie opowiadania (praca w zespołach):
  - I zespół – samodzielnie pisze opowiadanie na temat wakacyjnej przygody,
  - II zespół – uzupełnia napisane opowiadanie o wakacyjnej przygodzie brakującymi wyrazami i zwrotami,
  - III zespół – układa opowiadanie o wakacyjnej przygodzie z rozsypanki zdaniowej.
8. Każdy zespół odczytuje swoje opowiadanie o wakacyjnej przygodzie. Ocena tychże opowiadań przez uczniów i nauczyciela.
9. Podsumowanie i zakończenie lekcji.
10. Zadanie pracy domowej: Opisz swoją najciekawszą wakacyjną przygodę lub najprzyjemniejszy wakacyjny dzień.

2. Problemy metodologiczne badań własnych

Celem podjętych badań było ukazanie wpływu korespondencji międzyszkolnej na rozwój aktywności językowej uczniów klas III.

Problem główny zawarty został w pytaniu: W jakim stopniu korespondencja międzyszkolna wpływa na rozwój aktywności językowej uczniów klas III?

Na podstawie przeprowadzonej analizy literatury i drogą wnioskowania dedukcyjnego założono, że korespondencja międzyszkolna ma zasadniczy wpływ na rozwój aktywności językowej uczniów klas III. Stąd też korespondencja międzyszkolna stanowiła zmienną niezależną, a aktywność językowa uczniów klas III zmienną zależną.

Podstawową metodą badawczą był eksperyment pedagogiczny prowadzony według zwielokrotnionego planu z grupą kontrolną bez pomiaru początkowego⁹. Stąd też wyodrębniono dwie klasy eksperymentalne i dwie klasy kontrolne. Badania prowadzono w Szkole Podstawowej nr 3 w Grudziądzu i w Szkole Podstawowej nr 12 w Głogowie w roku szkolnym 1988/89 i objęto nimi 128 uczniów klas III. I tak klasy eksperymentalne liczyły 65 uczniów, a klasy kontrolne 63 uczniów. Z uwagi na to, że przedmiotem korespondencji międzyszkolnej były teksty bogato ilustrowane, dobierając klasy eksperymentalne i kontrolne zwrócono uwagę na oceny uczniów z języka polskiego i plastyki. Uczniowie, którzy uzyskali gorsze oceny z języka polskiego i z plastyki stanowili klasy eksperymentalne, a uczniowie, którzy uzyskali oceny lepsze z tych przedmiotów stanowili klasy kontrolne. Chodziło bowiem o to, by zadziałać na niekorzyść eksperymentu. Następnie przystąpiono do przeprowadzenia eksperymentu opartego na takich podstawach metodologicznych, które umożliwiły przestrzeganie kanonu jedynej różnicy. Stąd też uczniowie w klasach eksperymentalnych na lekcjach języka polskiego i plastyki przygotowywali gazetki szkolne, które stanowiły przedmiot korespondencji międzyszkolnej. Uczniowie przygotowali cztery gazetki:

1. Moje wspomnienia z wakacji
2. Jakie jest nasze miasto?
3. Jaka jest nasza klasa?
4. Ciekawe wydarzenia z życia naszej klasy.

Gazetki te były przedmiotem korespondencji między uczniami klas III z Głogowa i Grudziądza. Natomiast w klasach kontrolnych wyżej wymienione tematy były realizowane w sposób tradycyjny.

Po zakończeniu eksperymentu przeprowadzono w klasach eksperymentalnych i kontrolnych pomiar końcowy, który polegał na ustnym i pisemnym wypowiedzianiu się uczniów na temat historyjki obrazkowej pt.: *Karusek* i napisaniu listu do chorego kolegi. Wypowiedzi ustne i pisemne były przedmiotem analizy i na tej podstawie określono poziom aktywności językowej uczniów porównywanych klas III.

3. Informacja o wynikach eksperymentu

Analizując wypowiedzi ustne (opowiadanie na temat oglądanej historyjki obrazkowej) należy stwierdzić, że wypowiedzi uczniów z klas eksperymentalnych były bardziej komunikatywne i poprawne pod względem gramatycznym i stylistycznym aniżeli wypowiedzi uczniów z klas kontrolnych. Większość uczniów z klas eksperymentalnych (45 osób, tj. 70 %) wypowiadając się ustnie na temat historyjki obrazkowej pt.: *Karusek* posługiwała się zdaniami złożonymi podrzędnie i współrzędnie. W ich wypowiedziach nie występowały błędy gramatyczne, ale było stosunkowo dużo błędów stylistycznych. Ciekawe jest, że ci sami uczniowie w swych wypowiedziach pisemnych też w zasadzie posługiwali się zdaniami złożonymi podrzędnie i współrzędnie oraz zdaniami pojedynczymi rozwiniętymi. Nie popełniali błędów gramatycznych, a błędy stylistyczne występowały rzadko. Można więc stwierdzić, że uczniowie ci bardziej koncentrowali się na wypowiedzi pisemnej i zależało im, by nie popełniać błędów. Uczniowie klas kontrolnych, podobnie jak uczniowie klas eksperymentalnych, dostrzegali całą sytuację przedstawioną na obrazkach tworzących historyjkę i o niej opowiadali. Jednak wypowiedzi te były uboższe w treść. Okazało się, że 32 uczniów (50 %) tworzyło opowiadanie w oparciu o zdania pojedyncze rozwinięte, chociaż też występowało jedno lub dwa zdania podrzędnie lub współrzędnie złożone. Uczniowie ci popełniali też wiele błędów gramatycznych i stylistycznych. U jednego ucznia wystąpiły błędy w płynności wypowiedzi, takie jak nieprawidłowy oddech podczas mówienia i stosowanie wtrętów samogłoskowych.

Badania wykazały, że wypowiedzi pisemne uczniów z klas eksperymentalnych były bogatsze w treść i zawierały wiele szczegółów. Wypowiedzi te były też bardziej poprawne pod względem stylistycznym, gramatycznym i ortograficznym w porównaniu do pisemnych wypowiedzi uczniów z klas kontrolnych. Większość uczniów z klas eksperymentalnych (58 osób, tj. 89,2 %) i kontrolnych (40 osób, tj. 63,5 %) tworzyła kilkuzdaniową wypowiedź na temat historyjki obrazkowej. W tychże wypowiedziach przeważają zdania

oznajmujące, chociaż zdarzają się zdania pytające i wykrzyknikowe. Ośmioro dzieci (11,2 %) z klas eksperymentalnych i piętnaścioro (23,8 %) z klas kontrolnych popełniało błędy w tworzeniu osobowych form czasownika. W porównywanych klasach uczniowie używali przyimka „do”, „na” w znaczeniu „w”. I tak na przykład pisali „Karusek był na budzie” zamiast „Karusek był w budzie”. Takich uczniów w klasach eksperymentalnych było 16 (20,4 %) i 19 (30,01 %) w klasach kontrolnych. Zaobserwowano także, że uczniowie porównywanych klas popełniali błędy ortograficzne. Najczęściej pojawiające się błędy dotyczą pisowni wyrazów z: ó, rz, ha, ch, ź, u. Trzeba jednak powiedzieć, że zdecydowanie więcej błędów ortograficznych popełniali uczniowie klas kontrolnych (48 osób, tj. 70,5 %) w porównaniu do uczniów z klas eksperymentalnych (32 osoby, tj. 40,9 %). U 6 uczniów (9,5 %) z klas kontrolnych wystąpiły też błędy gramatyczne. A oto przykłady wypowiedzi pisemnych, w których wystąpiły błędy gramatyczne.

„Dziewczynki pielęgnowali chorego Karuska”.

„Karusek walczył ze złym psem i dlatego ma załamanom nogę.”

Reasumując należy stwierdzić, że wypowiedzi ustne i pisemne uczniów z klas eksperymentalnych są bardziej komunikatywne i poprawne pod względem językowym aniżeli wypowiedzi uczniów z klas kontrolnych. Można zatem powiedzieć, że korespondencja międzyszkolna rozwija aktywność językową uczniów klas III.

PRZYPISY

- ¹J. Zborowski: Rozwijanie aktywności twórczej dzieci. Warszawa WSiP 1986.
- ²R. Gloton, C. Clero: Twórcza aktywność dziecka. Warszawa WSiP 1976 s. 56.
- ³S. Kowalski: Rozwój mowy i myślenia dziecka. Warszawa WSiP 1962 s. 97–100.
- ⁴S. Kowalski: Rozwój..., op.cit., s. 101.
- ⁵M. Bober-Pełzowska: Rozwijanie mowy uczniów klas niższych. Warszawa WSiP 1983 s. 18.
- ⁶J. Malendowicz: O poprawności pisemnych wypowiedzi uczniów klas I–IV. Warszawa WSiP 1975 s. 5.
- ⁷H. Semenowicz: Nowoczesna szkoła francuska technik Freineta. Warszawa 1966 s. 113.
- ⁸H. Semenowicz: Nowoczesna..., op.cit., s. 114.
- ⁹J. Brzeziński: Elementy metodologii badań psychologicznych. Warszawa PWN 1984 s. 79.